

Duyarlılık Eğitimi

-Çocuk ve Gençlik Edebiyatından Seçmelerle-
J R R Tolkien ve Yüzüklerin Efendisi

Prof. Dr. Esmâ DUMANLI KADIZADE
Ebru GÜNDOĞDU

Prof. Dr. Esmâ DUMANLI KADIZADE - Ebru GÜNDOĞDU

DUYARLILIK EĞİTİMİ
-Çocuk ve Gençlik Edebiyatından Seçmelerle-
J.R.R. Tolkien ve Yüzüklerin Efendisi

ISBN 978-625-5704-91-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Mart 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Duyarlılık; görmezden gelmeyen göz, susmayan vicdan, vazgeçmeyen yürektir. Bireyin kendisine ve bir parçası olduğu dünyaya karşı geliştirdiği bilinçli farkındalık hâlidir. Gün geçtikçe artan bireyselleşmeye, empati yoksunluğuna karşı umut olan duyarlılık eğitimi; çevresine, topluma, kültüre ve doğaya karşı daha duyarlı bireyler yetiştirerek farkındalığı artırmayı, iyi değerlere yönlendirmeyi ve toplumu dönüştürmeyi hedefleyen bir eğitimidir.

İnsan, yaşam yolculuğuna anlam arayışıyla başlar. Çocukluk dönemi, arayışın en kırılgan ve en yoğun dönemidir. Çocuk edebiyatı, bu noktada duyarlılık geliştirme sahasıdır. Nitelikli bir çocuk kitabı, çocuğun sadece dilsel gelişimini desteklemekle kalmaz; onun ahlaki yönünü de şekillendirir. Çocuk, edebiyat aracılığıyla iyilik ile kötülüğü, adalet ile zulmü, bencillik ile fedakârlığı ayırt etmeyi öğrenir. Hikâyelerde karşılaştığı karakterlerle özdeşim kurar, onların seçimlerinde kendini sınar ve duyarlılıkla buluşur. Sayfalar arasında kurulan dostluklar, gösterilen cesaretler, yapılan fedakârlıklar çocuğun ruhunda derin izler bırakır. Günümüz dünyasında hızla artan bireyselleşme, sosyal medya bombardımanı, haz odaklı yaşam biçimi ve ahlaki erozyon karşısında en güçlü siperlerden biri duyarlılık eğitimidir. Duyarlılığın temelinde bir sosyal beceri olan empati vardır. Başkasının yerine kendini koyabilmek, onun duygularını hissedebilmek, ona yaklaşabilmek... Sosyal beceriler ve duyarlılık erken yaşlarda gözlem, taklit ve doğru rehberlikle gelişir. Aile, okul ve öğretmen, bu yolculukta çocuğun elinden tutar. Çocuk kitapları da sessiz birer rehberdir.

Çocuk ve gençlik edebiyatında rehberlik rolünü üstlenen yazarlardan biri hiç kuşkusuz J.R.R. Tolkien'dir. Onun yarattığı Orta Dünya evreni, sadece fantastik bir kurgu değil; iyilik ile kötülüğün mücadelesinin evrensel anlatımıdır. "Yüzüklerin Efendisi" serisinin Yüzük Kardeşliği ve İki Kule adlı eserlerinde, sadakat, cesaret, fedakârlık, doğa sevgisi, dostluk ve barış gibi değerler; okuyucunun kalbine dokunan güçlü sembollerle işlenir. Frodo'nun sırtladığı yüzük, aslında hepimizin omzundaki sorumluluğun simgesidir. Gollum'un içsel çatışmaları, insan ruhunun karanlıkla ne kadar ince bir sınırla ayrıldığını gösterir. Tolkien'in hobbitleri, küçücük bedenlerinde büyük kalpler taşıyan karakterlerdir. Onlar fiziksel güçle değil; sadakat, alçakgönüllülük ve sevgileriyle kazanırlar. Shire, doğayla iç içe, huzurlu, sade ve duyarlı bir yerin hayat bulduğu hobbit köyüdür. Çocuklar bu dünyaya adım attıklarında, kendilerini daha güçlü, daha iyi ve daha umutlu hissederler. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren verilen her değer, ileride karar anlarında vicdanlarını yönetecek bir pusulaya dönüşür. Her insan, bir gün kendi karanlığının eşğinde Frodo gibi sınanır. Çocuğun kalbine dokunan her hikâye bir gün dünyanın kaderini değiştirebilir.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... iii

Giriş1

1. BÖLÜM DUYARLILIK EĞİTİMİ

Benliğe Duyarlılık	10
Fiziksel Yaşama Duyarlılık	19
Ruhsal Yaşama Duyarlılık	22
Eğlence Yaşamına Duyarlılık	23
Yakın Çevreye Duyarlılık	25
Eşit İlişkilerde Duyarlılık	30
Arkadaşlara Duyarlılık	32
Eşitsiz İlişkilerde Duyarlılık	33
Yabancılara ve Uzaktaki İnsanlara Duyarlılık	33
Hayvanlara, Bitkilere ve Dünyaya Karşı Duyarlılık	35
İnsan Yapımı Dünyaya Karşı Duyarlılık	38
Fikirlere Duyarlılık	43

2. BÖLÜM J.R.R. TOLKIEN (HAYATI-EDEBİ KİŞİLİĞİ-ESERLERİ)

Yüzüklerin Efendisi: Yüzük Kardeşliği ve İki Kule Eserlerinin Özeti50

3. BÖLÜM DUYARLILIK EĞİTİMİ İNCELEME TEORİSİ KAPSAMINDA J.R.R. TOLKIEN'İN YÜZÜKLERİN EFENDİSİ SERİSİ: YÜZÜK KARDEŞLİĞİ VE İKİ KULE

Benliğe Duyarlılık	60
Fiziksel Yaşama Duyarlılık	61
Ruhsal Yaşama Duyarlılık	65
Eğlence Yaşamına Duyarlılık	67

Yakın Çevreye Duyarlılık	68
Eşit İlişkilerde Duyarlılık	69
Arkadaşlık	70
Gandalf ve Bilbo'nun Arkadaşlığı: İyiliğin Işığında Ebedi Dostluk	78
Eşitsiz İlişkilerde Duyarlılık	80
Frodo ve Gollum Eşitsizliği: Yüzük Etrafında Şekillenen Benlik Arayışı	80
Saruman ve Gandalf Eşitsizliği: Işığın ve Karanlığın Savaşı	84
Elfler ve Orklar Eşitsizliği: İyi ve Kötünün Temsili	89
Duyarlı Elfler	89
Orklar: Kötülüğün Duyarsız Ordusu	92
Yabancılara ve Uzaktaki İnsanlara Duyarlılık	93
Bitkilere, Hayvanlara ve Dünyaya Karşı Duyarlılık	96
İnsan Yapımı Dünyaya Karşı Duyarlılık	100
Fikirlerle Duyarlılık	105
Sonuç	109
Kaynakça	112

GİRİŞ

Edebiyat toplumun aynasıdır; bireyin yaşamına henüz çocukken girer. İnsanın çevresiyle birlikte doğup büyümesi gibi edebiyat da toplumla birlikte gelişir. Bu yüzden edebiyat, üretildiği dönemden yalıtılarak değerlendirilemez. Her edebi metin, kaleme alındığı çağın olaylarını ve baskın zihniyetini yansıtır; bu yansımalar çocukluk çağından itibaren bireyin hayatına girer ve doğru değerlendirildiğinde güçlü bir eğitsel kaynağa dönüşür. İnsan zamanla kendisini ve çevresini sorgular ve bu sorgulama edebiyat ile yazıya aktarılır. John Steinback, edebiyatı şu şekilde tanımlar: “Edebiyat konuşma kadar eskidir. İnsanın buna duyduğu ihtiyaçtan kaynaklanmıştır ve sonrasında da hiç değişmemiş, aksine daha çok ihtiyaç duyulur hale gelmiştir.” (Atkinson, 2015, s.12). Tarihin en eski metinlerinden *Gılgamış Destanı*’nda bile kibirli bir hükümdarın hayatın sırrını ararken geçirdiği dönüşüm anlatılır; bu örnek, edebiyatın sorgulama, dönüştürme ve farkındalık oluşturma gücünü gösterir. Edebiyat insanlık tarihi kadar eskidir ve edebi ürünlerin yaşamı anlamlandırma sürecine katkı sunması da son derece doğaldır. Bu bağlamda “Sanat, kültürleri ve duyarlıkları taşıyan güçlü, evrensel bir iletkenidir.” (Çınaroğlu, 2012 s.1151).

Çocuk edebiyatı; çocukların yaş, dil ve anlama düzeyine uygun, estetik ve eğitsel nitelikteki sanatsal metinlerin bütünüdür. Sever (2003) çocuk edebiyatını, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal nitelikli olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı olarak tanımlanmaktadır. Çocuk edebiyatı çocuğun hayal dünyasını, düşüncelerini, duygularını ve duyarlılığını geliştirmeye katkı sunar. Çocuk okudu-